

Сурет 3. Ипотекалық несиелер көлеміндегі ЕДБ үлесі

Ипотекалық несиелендіру қолданыстағы сұраныстың арқасында әлі де қарқын алуда, бұны халыққа ипотекалық несиелендіру көлемінің өсуінің оң динамикасы және тұрғындардың тұрғын үйге деген әлі де қанағаттандырылмаған сұранысы дәлелдейді. Халыққа арналған ипотека, жеке тұрғын үйге ие болу тәсілі ретінде, өзектілігін жоғалтпайды, өйткені тұрғын үй мәселесін шешу елдің маңызды әлеуметтік-экономикалық міндеттерінің бірі болып табылады.

Бүгінгі таңда қаржы жүйесі цифрлық экономиканың жаңа жағдайларына сәйкес эволюция процесін бастан кешіруде. Сандық өзгерістер арқылы банктік сегментті дамытудың бизнес-модельдері мен идеялары жетілдірілуде. Интернет-банкингтің пайда болуынан қаржылық операциялар саласындағы өзгерістерінің болуы. Осылайша, қазіргі заманғы эволюция банктер қызметінің тұрақты және ұзақ мерзімді өсуінің негізгі болып табылады. Жақын болашақта қаржылық сегменттің эволюциясы жеделдейді және банктік сегменттегі цифрлық өзгерістерді, сауатты үйлестіру бәсекелестік ортада маңызды артықшылыққа айналады деп болжануда. Негізінен клиенттердің қажеттіліктерін жақсы түсіну үшін банктердің цифрлық түрлендірулері қажет, сондықтан сандық экономикада банк сегменті жаңа қызметтерді ұсынуға дайын болуы керек. Сандық трансформация процесі қолданыстағы бизнес модельдерін оңтайландыру және бизнестің тиімділігін арттыру мақсатында әр түрлі цифрлық технологияларды қолдануды көздейді. Мұндай процедура бүкіл экономикада толық цифрлық өзгерістерге әкелуі мүмкін.

Әдебиеттер тізімі

1. Абдильдина А.С. Регулирование банков второго уровня. – Алматы, 2014ж. – 546 б.
2. Қаншыбаев А.Ә. Ипотекалық несиелендіру принциптері. – Алматы: оқулық, 2016ж. – 174 б.
3. Мейрамов Н.М. Цифрлық экономика негізі. – Астана: бастау, 2011ж. – 79 б.

Электронды ақша және криптовалюта

Л.С. Комекбаева¹, Р. Жагипаров²

¹Қаржы кафедрасының профессоры, э.ғ.к.

²«Қаржы» мамандығының 1 курс магистранты

¹l.komekbaeva@mail.ru, ²zhagiparov0606@mail.ru

^{1,2}академик Е.А. Букетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Аннотация: мақалада «Bitcoin» криптовалютасының жасалу тарихы қарастырылып, криптовалюталардың және криптовалюта нарығының негізгі ерекшеліктері анықталды. Блокчейн технологиясының анықталған ерекшеліктері негізінде есеп айырысуды дәстүрлі қаржы жүйесінен тыс жүргізу мүмкіндіктері анықталады. Әр түрлі елдердегі криптовалюталарды құқықтық реттеу

мәселесіне ерекше назар аударылады. 2018 жылы криптовалюта нарығының флагманы ретінде биткойннің нарықтық құнының айтарлықтай төмендеуі жағдайында криптовалюта нарығындағы заманауи тенденцияларды зерттеу нәтижелері бойынша оның даму перспективалары анықталды.

Кілт сөздер: криптовалюта, блокчейн, биткойн, қаржы құралдары, криптоинвестиция, криптовалюта нарығы.

«Криптовалюта» термині алғаш рет 2011 жылы сандық валюта мен Bitcoin төлем жүйесінің сипаттамасы ретінде Forbes журналында қолданылды. Алайда, осы уақытқа дейін бұл тұжырымдаманың жалпыға бірдей қабылданған анықтамасы жоқ. Бұл криптовалютаның классикалық мағынада «ақша» емес екендігіне байланысты. Криптовалюталарды тек төлем құралы деп санамау керек, олардың, ең алдымен, технология және инвестициялау құралы екенін түсіну маңызды. Криптовалютаға тән барлық ерекшеліктерді ескере отырып, бұл тұжырымдаманың келесі түсіндірмесін бере аламыз: криптовалюта - ақпараттың шифрланған әдістері мен блокчейн технологиясының криптографиялық әдісі негізінде орталықтандырылмаған түрде жүзеге асырылатын ақпаратпен кодталған электронды активтің ерекше түрі. Сонымен қатар, криптовалюта классикалық валюта жүйесінен бөлек өмір сүретіндігін атап өткен жөн.

Ғылыми ортада криптовалюта құбылысы туралы екі қарама-қарсы пікір бар: біріншісі - криптовалюта - ақшаның болашағы; екіншісіне сәйкес, криптовалюта - қаржылық көпіршік. «Қаржы көпіршігі» дегеніміз - бұл активке деген сұраныстың артуы жағдайында сауда-саттық өсіп, сұранысты одан әрі арттыратын жағдайда, активтің нарықтық құнының оның негізгі құнынан қатты ауытқуын көздейтін экономикалық термин. Әлемдегі ең ықпалды инвесторлардың бірі Уоррен Баффеттің бұқаралық ақпарат құралдары мен интернет-ресурстарда Bitcoin қаржылық көпіршік деп айтқанын ескерсек, криптовалюта құбылысы жағымсыз мағынаға ие болды.

«Көпіршік» термині жағымсыз мағынаға ие - көпіршік көп ұзамай «жарылып» кетеді, дәл сол сияқты пирамида схемасы жақын арада құлайтын құрылым ретінде қабылданады. Алайда, мәселе - криптовалютаның көпіршігі қаншалықты тез жарылады. Бұл құбылыс туралы жағымсыз пікірлер, әдетте, оның ұзаққа созылмайтындығы туралы ойға негізделген.

Криптовалюта блокчейн технологиясына негізделген. Бұл технологияны, атап айтқанда, ірі банктер мен жекелеген мемлекеттік органдар ақпаратты өңдеу мен операцияларды жеңілдету үшін қолданады [1]. Криптовалюта кез-келген қолданушы көре алатын блокчейнде жазылған транзакциялармен ұсынылған. Бұл бір мезгілде осы технологияға негізделген транзакциялардың мемлекеттік органдарға және ресми ақша жүйесіне тәуелді еместігін және әрбір blockchain пайдаланушысының барлық қаржылық операциялары кез-келген басқа Интернет пайдаланушылары үшін қол жетімді болатындығын білдіреді.

Блокчейн қаржылық операцияларды, ақша мен бизнесті қабылдауды түбегейлі өзгертеді. Блокчейн технологиясы бойынша зерттеу авторлары А.Тапскотт пен Д.Тапскотт шексіз сенімге негізделген бұл жүйе барлық әлеуметтік институттарға әсер ете отырып, болашақты өзгертеді деп сендіреді. Блокчейн - бизнесте сенімділіктің кілті. Әрине, бұл сенім бизнестің жұмыс істеуінің барлық аспектілерімен байланысты емес, бірақ ақпараттың қауіпсіздігі мен тауарлар мен қызметтерді сату технологияның өзі жақсы бақыланады [2]. Криптовалютаға қатысты блокчейн дәстүрлі қаржы жүйесінен тыс есеп айырысудың жаңа мүмкіндіктерін білдіреді.

Криптовалюталар жасалғаннан кейін, олардың танымалдылығының бірінші толқыны кезеңінде криптовалютаны қолданушылар мен идеологтар криптанархистер деп атаған олардың философиялық құрамдас бөлігіне назар аударғаны көңіл аударарлық: олар криптовалютаның болу мәнін штаттар мен қолданыстағы қаржы жүйесінен құтылу мүмкіндігімен негіздеді. Көптеген басқа инвесторлардан айырмашылығы, криптанархистер криптовалютаның қаржылық мүмкіндіктеріне емес, олардың әлеуметтік-саяси функцияларына назар аударды.

Осы тұрғыдан алғанда, криптовалютаның феномені одан да қызықты. Мұндай көлемдегі баламалы қаржылық жүйелер экономикада әлі болған жоқ. Блокчейн және криптовалюта осы мағынада радикалды және батыл идея болып табылады. Дәстүрлі қаржы жүйесі өзгеріссіз, бүкіл тарих бойында бар нәрсе ретінде қабылданады. Қоғамды түсінуде ақша әрдайым мемлекетпен анықталады. Криптовалюта - бұл қаржылық босату деп санауға болатын мемлекеттік қаржы жүйесінің шеңберінен шығу әрекеті. Әрине, қаржылық еркіндік абсолютті бола алмайды: бұған қарсы басты аргумент - крипто-инвесторлардың тәуекелі жоғары қаржылық активке инвестиция салу арқылы тәуекелге баруы. Алайда, крипто-инвестицияның танымалдылығының жоғарылауын ескере отырып, олар айтарлықтай тәуекелдерді жол берілмейтін жоғары кедергі ретінде қарастырмайды.

Криптовалюта нарығының негізгі үлесін (шамамен төрттен бір бөлігі) биткоин алады. Екінші танымал криптовалюта - Ethereum. Жалпы, криптовалюталар әдетте биткоиндармен байланысты, бірақ биткоиннен басқа криптовалютаның мыңнан астам түрі бар. Олардың жалпы атауы - altcoins - альткоиндердің кез-келгенінің танымалдылығы негізгі криптовалютаға жақындауы екіталай екенін көрсетеді. Альткоиндер арасында тіпті танымал емес мамандар мен альткоиналарды тартымды инвестициялық актив ретінде қарастыруға болатынын ескеру керек.

Сурет 1. Негізгі Bitcoin биржаларында АҚШ долларының орташа нарықтық бағасы.

Қазақстандық заңнамада криптовалюта ұғымы жоқ, бірақ егер біз жинақталған әлемдік тәжірибені ескеретін болсақ, онда, ереже бойынша, криптовалюта цифрлық валютаның бір түрі ретінде түсініледі, оның есебі орталықтандырылмаған, ал блокчейн технологиясына, криптографиялық әдістерге негізделген.

Көптеген адамдар криптовалюталарды электронды ақшамен жиі шатастырады, бұл терминдерді синоним деп санайды. Бірақ электронды ақшаның криптовалютадан айырмашылығы, жергілікті заңнамада нақты контуры бар екенін ескерген жөн.

2016 жылы «Төлемдер және төлем жүйелері туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды, оның сегізінші тарауы электронды ақшаға арналған. Осы заңға сәйкес электронды ақша - бұл электрондық ақша эмитентінің сөзсіз және қайтарымсыз ақшалай міндеттемесі, электронды түрде сақталған және жүйенің басқа қатысушылары электрондық ақша жүйесінде төлем құралы ретінде қабылдаған.

Электрондық ақша мен криптовалютаның маңызды айырмашылықтары:

- эмитенттің болуы. Электрондық ақшаны эмитент шығарады, Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі, банктер және ұлттық пошта операторы оларды шығаруға құқылы. Электрондық ақша эмитент өзі шығарған электрондық ақшаны олардың номиналды құнына сәйкес өтеу бойынша сөзсіз және қайтарымсыз ақшалай міндеттемені алады.

- орталықтандырылған бухгалтерлік есеп. Электрондық ақша жүйесі белгілі бір ұйым шығарған электрондық ақшаны есепке алуды білдіреді.

- жасырындықтың болмауы. Электрондық ақшаны сатып алғысы келетіндер жекелеген жағдайларды қоспағанда, қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) қарсы күрес туралы заңнамаға сәйкес анықталады (бұл FATF халықаралық стандарттарынан да туындайды).

- тау-кен өндірісінің болмауы. Электрондық ақшаның мөлшері олар белгілі бір мөлшерде шығарылған кезде анықталады.

- шарттық қатынас. Электрондық ақша эмитенті мен оның иесі - жеке тұлға арасындағы қатынастар, олардың арасында жасалған электрондық ақшаны шығару, пайдалану және өтеу туралы келісіммен реттеледі.

- реттеу. Электрондық ақша әлемнің көптеген елдерінде, тиісті заңдар қабылдаған юрисдикцияларда айтарлықтай танымал және өз орнын ала алды. Өз кезегінде, криптовалюта

нарығын реттеу тек қарқын алады және көптеген елдерде криптовалюталардың кейбіреуі реттеушілерге сенімсіздікпен қарайды.

Алғашқы криптовалюта - биткоиннің құрылу тарихын ескере отырып, оны 2008 жылы Сатоши Накамото құрғанын ескеру керек (бұл бір адам емес, адамдар тобы шығар). Бірінші криптовалютаның іске қосылуы 2009 жылы, оның хаттамасын әзірлеу аяқталған кезде өтті. Bitcoin орталықтандырылмаған түрде шығарылады және арнайы бағдарламалық жасақтамамен реттеледі. Оны тау-кен өндірісі (өндіру) арқылы да, сатып алу арқылы да сатып алуға болады. Қазіргі уақытта биткоиндерді сатып алу әлдеқайда ұтымды болып көрінеді, өйткені қазірдің өзінде өндірілген биткоиндер санының артуына байланысты тау-кен өндірісі технологиялық жағынан күрделі (биткойндтардың жалпы саны шектеулі).

Бір жағынан, биткоиннің құрылуы және оның танымал болуының алғашқы толқыны 2008 жылғы әлемдік қаржы дағдарысына байланысты болды. Жоғарыда айтылғандай, криптовалютаның алғашқы қолданушылары мемлекеттен қаржылық бостандық пен тәуелсіздікке ұмтылды. Биткоин - бұл нарықта құндылықты шоғырландырусыз және қолданыстағы валюталармен қамтамасыз етпестен құндылыққа ие болған алғашқы электрондық валюта. Оның мәні тауар айырбасы саласында құрылғаннан кейін емес, біраз уақыттан кейін расталды. Қазір биткоинді ірі компаниялар төлемге қабылдайды және оның инфрақұрылымы жақсы дамыған.

2017 жылы криптовалюталар трендке айналды, оларға салынған инвестициялар айтарлықтай өсті, бірақ әрбір көтерілу құлдырауға ұласады, ал 2018 жылғы жағдай биткоин ставкасының төмендеуімен байланысты болуы мүмкін. Дегенмен, крипто-инвесторлар белсенділікті төмендетпейді және ғылыми қауымдастық криптовалютаның табиғатын түсінуді жалғастыруда.

Бұл жағдайда Қазақстанда және шетелдерде криптовалюталарды құқықтық реттеу проблемасын қарастыру қажет сияқты. Осы уақытқа дейін Қазақстан криптовалюталардың бейімделуіне қатысты саяси бейтарап ел болып қала береді, бірақ бұл бейтараптық шартты болып табылады, өйткені мамандар мен мемлекеттік қызметкерлер криптовалюталардың қаржылық мазмұнын анықтауға және оларды құқықтық реттеуге бағытталған іс-қимылдар жасайды.

Криптовалютаның алғашқы кезеңдерінде және кейбір елдерде осы уақытқа дейін криптовалюталар мемлекеттік деңгейде реттелмеген - билік күтті және көзқарасты қабылдады. Еуропада бұл жағдай 2015 жылы өзгерді, Еуропалық әділет соты криптовалютамен операцияларға ҚҚС қолданбау туралы шешім қабылдады. Қазіргі уақытта Еуропа елдері криптовалюталарды құқықтық реттеудің жеткілікті жұмсақ режимін қолданады. Сондай-ақ ЕО-да криптовалюталардың шығарылуы мен қолданылуын реттейтін арнайы заңнама жоқ, бірақ кейбір елдерде криптовалюталармен операцияларды реттейтін заңдар қабылданды - мысалы, 2013 жылдан бастап Швецияда биткоин валюта ретінде танылды, ал Германияда сол жылы криптовалюта ресми төлем құралы ретінде танылды (заңнаманың да минусы бар екенін ескеріңіз - 2015 жылдан бастап Швецияда заң шығарылды, оған сәйкес биткойндтарды өндірумен байланысты кірістер салық салуға жатады). Америка Құрама Штаттарында жекелеген штаттардың заңдары бар, олардың жалпы ерекшелігі криптовалюталарды бизнестің әр түрлі салаларында қолдануға тыйым салу емес, қолдану үшін құқықтық базаны қалыптастыру болып табылады [3].

Осылайша, криптовалюталарды құқықтық реттеу саласында әлемдік стандарттың жоқтығын ескеру қажет. Әр мемлекет бұл мәселеге өзіндік көзқарасын басшылыққа алады. Осылайша, кейбір елдер криптовалютаға теріс қарайды, басқалары бейтараптықты сақтайды, ал кейбір елдер криптовалютамен операцияларды реттейтін заңнамалық базаны құрайды. Криптовалюталарды жекелеген мемлекеттердің ресми мойындамауы олардың айналымының кеңеюіне кедергі жасамайды, бірақ оларға деген, мысалы, Қытайдан келетін күрт теріс қатынас осы елдегі криптовалюталармен операцияларды қиындатады.

2018 жылы криптовалюта нарығының капиталдануының төмендеуі криптовалюта бумының құлдырауының жақындығы туралы үкім шығаруға себеп болды. Мысалы, Bloomberg бақылаушылары 2018 жылды «криптовалютаның үлкен құлдырауы» деп сипаттайды және жаңа технологияға ставкалар жасаған инвесторлар ұтылған және олардың үміті ақталмағанын атап өтеді. Криптовалюта болашақ әлемді өзгертудің негізіне айналған күннің өзінде де, бұл өзгерістер процесі тұрақты болмайды.

Сонымен бірге шетелдік зерттеушілер блокчейннің артықшылықтарын болашақты өзгертетін инновациялық технология ретінде негіздейді. Қазірдің өзінде өзгерістер болып жатқан сияқты: блок-стартаптар мен криптовалютаның жаңа түрлері белсенді түрде жасалуда. Бұл жағдайда 2018 жылы криптовалюта нарығының дағдарысы оның өзгеруіне әкеледі деп айта аламыз, және осы жыл бойына биткоин ставкасы түскеннен кейін криптовалюта құбылысы дамуын тоқтатпайды.

Криптовалюта - бұл экономикалық қана емес, сонымен қатар қоғамдағы түбегейлі өзгерістер туралы куәландыратын әлеуметтік құбылыс. Олардың пайда болуынан бастап криптовалюталар дау-дамаймен бағаланды. Олардың пайда болуы қазіргі әлемдік экономика мен дәстүрлі қаржы жүйесі үшін өзіндік сынақ болды [4]. Криптовалюта қолданыстағы қаржы жүйесін шайқалтқан жоқ, бірақ дәстүрлі емес қаржы құралдарының мүмкіндіктерін кеңейтті.

Әрбір криптовалютаның өзіндік ерекшеліктері бар, сондықтан биткоин дағдарысы жалпы криптовалюта нарығының даму әлеуетіне кері әсер етеді деп дау айту мүмкін емес. Криптовалюта нарығы белсенді дами беретін сияқты. Сарапшылардың барлығы бірдей теріс емес екенін және 2018 жылды криптовалюта тарихының соңы ретінде қабылдайтынын ескеру маңызды. Кейбір сарапшылар биткоин 2011 жылғы дағдарыстан аман-есен өткенін атап өтті, бұл оның қазіргі дағдарысқа қарсы тұру қабілетін болжауға мүмкіндік береді. Сарапшылар сонымен қатар 2018 жылдың соңына қарай криптовалюта нарығында оң өзгерістер болады деп болжайды.

Осылайша, біз адамдар жаңа экономикалық құбылыстардан, әсіресе олар қаржыландыру мен әлауқатпен тығыз байланысты болған кезде, тіпті алаңдаушылықтың көрінетін себептері болмаса да, олардан сақданады деген қорытынды жасауға болады. Криптовалюта - бұл жаңа және қауіпті актив. Дамудың бастапқы кезеңдерінде жаңадан пайда болатын нарықтар әрдайым алдын-ала болжанбайды, сондықтан ішінара 2018 жылғы криптовалюта дағдарысы олардың құлдырауының хабаршысы ретінде қабылданады.

Әдебиеттер тізімі

1. Бердышев А.В. Блокчейн банктерді дамытудың технологиялық негізі ретінде. -2018. -135 б.
2. Рахматуллина В.Г. Блокчейн технологиясы: қазіргі кезде қаржылық төңкерісті не қозғауда. - 2017. - 448 б.
3. Шайдуллина В.К. Криптовалюта айналымын құқықтық реттеу: шетелдік тәжірибе. -2018. -52 б.
4. Ломовцев Д.А. Әр түрлі елдердегі биткоинді құқықтық реттеудің салыстырмалы сипаттамасы. -2014. -9 б.

Финтех - қозғалыс көшбасшылары

Қ.Н. Нұржан¹, Н. Хамитхан²

¹«Қаржы» мамандығы бойынша 2 курс студенті

²Э.ғ.м., «Қаржы» кафедрасының аға оқытушысы

^{1,2}Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Аннотация: Бұл мақалада әлемнің алғыр алыптарының мысалдары келтіріліп, талқыланған. Қаржы технологияларының енгізу жағынан негізін салған алпауыттардың қателері мен үздік тәжірибелер қарастырылған.

Кілт сөздер: финтех, WeChatPay, Азия-Тынық мұхиты, Alibaba

Финтех әлемдік қаржы индустриясын айналдыруды жалғастыруда. 2019 жылдың бірінші жартысында 962 қаржылық стартап инвестиция тартты, олардың жалпы көлемі 37,9 млрд. Бұл ретте Азия-Тынық мұхиты өңіріндегі финтех кеңінен таралған және 831,7 млрд. 2018 жылға арналған.

Финтех-өңірдегі революцияны Қытай басқарады. Ол AlibabaGroup құрамына кіретін ірі халықаралық төлем жүйелерінің бірі Alipay бар әлемді таң қалдырады. Платформада 450 млн-нан астам жазылушылар мен 200 қаржы серіктестері бар және банк шоттарын басқару, несие карталары бойынша төлемдер, P2P аударымдары, тамақтануға тапсырыс беру, сақтандыруды таңдау және тіпті қоғамдық көлікке билет сатып алу сияқты көптеген қаржылық қызметтерді ұсынады.

Alibaba-ның ең жақын бәсекелесі Tencent-әлемдегі қытайлық технологиялық компаниялардың көшбасшыларының бірі. 2019 жылдың бірінші тоқсанында TenCent табысы 3,1 млрд долларды құрады. Мұндай табыс барынша қолайлы және қауіпсіз онлайн-транзакцияларға пайдаланушылардың үлкен сұранысымен байланысты. Компанияның ең танымал өнімдерінің бірі WeChat әлеуметтік желілеріне арналған мобильді қосымша болып табылады. Уақыт өте келе сервис WeChatPay-опциясымен жабдықталған. Бұл электрондық әмиян елдегі ең қажетті төлем тәсілдерінің бірі болып саналады.